

REFORMATIONSJUBILÆET

Her i 2017 fejrer vi Reformationsjubilæum, fordi Luther Allehelgensdag 31. oktober 1517 satte sine teser op på Slotskirkedøren i Wittenberg. De var hovedsagelig rettet imod afladshandlen. Endnu på det tidspunkt formulerede Luther sig, som om han regnede med, at hvis blot paven vidste, hvordan afladshandlerne optrådte, ville han i det mindste være forstående over for Luthers reaktion, selvom paven havde godkendt afladshandlen, for at man kunne bygge Peterskirken i Rom for de indkomne penge.

Det viste sig snart, at Luthers modstandere hovedsageligt spillede pavens autoritet ud imod Luther. Ganske vist var Luther ikke den eneste, som påtalte forfaldet i Romerkirken. Mange havde i slutningen af Middelalderen fundet det kritisabelt, at paven og biskopperne levede i luksus, selvom Jesus havde levet i fattigdom.

En dybere grund

Til forskel for disse andre kritikere, havde Luther et anderledes solidt fundament at bygge sin kritik på. Det kom frem på rigsdagen i Worms i 1521, hvor Luther blev hårdt angrebet.

Man havde lagt hans bøger frem og spurgte ham, om han ville forsvare alle sine bøger, eller om han ville tilbagekalde noget af indholdet i bøgerne. Efter nogen debat blev Luther afkrævet et klart svar. Og det fik Luther til at afgive det svar, som blev kendt vidt og bredt, og som gjorde et stærkt indtryk på den senere danske konge Christian III, der i sin egenskab af hertug i Holsten deltog i rigsdagen.

Luther sagde: ”Med mindre jeg bliver overbevist ved de hellige Skrifers vidnesbyrd eller ved klare grunde (thi jeg tror hverken paven eller koncilierne alene, da det er vitterligt, at de ofte er faret vild og har modsagt hinanden), så er jeg overbevist ved de af mig anførte steder fra Den hellige Skrift, og min samvittighed er fanget i Guds Ord. Tilbagekalde noget kan og vil jeg derfor ikke, thi det er hverken rådeligt eller ufarligt at handle mod samvittigheden. Gud hjælpe mig. Amen.”

Autoriteten i Kirken

Det skal lige understreges, at ”de klare grunde” ikke er en autoritet ved siden af Bibelen, men klare grunde ud fra Skriften. I Bibelen har Luther fundet den autoritet, ud fra hvilken han kan gå imod pavens og konciliernes autoritet.

Luthers syn på Bibelen som autoriteten i Kirken blev vel ikke egentlig modsagt, men – blev det hævdet – Bibelen er uklar, og derfor behøver vi en autoritet til at lære os den rette forståelse af Bibelen. Derfor behøver vi den kirkelige tradition og i sidste ende paven til at fortolke Bibelen ret.

At kunne læse Bibelen

Der kan argumenteres for, at vi behøver hjælp til at forstå Bibelen ret. I tiden inden Ny Testamente blev skrevet og samlet havde jøder og kristne Hellig Skrift fælles, nemlig de skrifter, som vi kalder Det gamle Testamente. Men jøder og kristne fik ikke det samme ud af at læse Det gamle Testamente.

Derfor ser vi allerede i Det nye Testamente en apostolsk vejledning i, hvordan vi som kristne skal forstå Det gamle Testamente. Vi kan tænke på 2 Tim 3,15f : ”Og fra barnsben kender du De hellige Skrifter, der kan give dig visdom til frelse ved troen på Kristus Jesus. Ethvert skrift er indblæst af Gud og nyttig til undervisning, til bevis, til vejledning og til opdragelse i retfærdighed.” Vi må forstå de hellige skrifter ud fra troen på Jesus Kristus.

Skriftens klarhed

Luther udtrykker det med ordene ”hvad der driver på Kristus.” Paulus taler her om Det gamle Testamente, som ved troen på Jesus Kristus kan give visdom til frelse – altså ikke nødvendigvis viden om alle spørgsmål – men netop visdom til frelse. Og læst på denne måde er Bibelen klar. Uden tro er Bibelen svær at forstå. Det medgiver Paulus i 2 Kor 3,15, hvor han siger: ”Ja, lige til i dag ligger der et slør over deres hjerter, når Moses læses op. Men hver gang én vender om til Herren, tages sløret bort.” Og når der tales om troen, så er det ikke det enkelte menneskes trosopfattelse, der tales om, men den tro, som vi møder i Bibelen og i Kirkens bekendelse – den tro, som vi er døbte på.

Bekendelsen

Hvad siger Jesus om bekendelsen? Det får vi svar på, når vi læser om Peters bekendelse i Matt 16,13-18. Her møder vi bekendelsen i meget kort form: ”Du er Kristus den levende Guds Søn.” Jesus understreger, at denne bekendelse er givet Peter som en åbenbaring fra Gud. Og de øvrige led i trosbekendelsen er også givet både som disciplenes (den første menigheds) svar på åbenbaringen og i sidste instans nogle gud-givne ord, som rækkes os ved dåben – altså ved vor optagelse i Jesu Kristi Kirke.

Her har vi en berøring mellem Luther og Grundtvig, som netop lagde overordentlig vægt på dåbspagtens ord. Men også den tyske teolog Hermann Sasse har understreget, at mens de reformerte ikke anser bekendelsen for nær så vigtig som Bibelen, så har lutheranere understreget, at Kirken samles om bekendelsen, just fordi det er, hvad Bibelen bevidner.

Bibelen og fornuften

I praksis har de reformerte ofte tolket Bibelen ud fra fornuften. Det kommer tydeligt frem i striden om Den hellige Nadver. Når Jesus siger om brødet: ”Dette er mit legeme”, så holder Luther fast ved Jesu ord, at Jesus i brødet ved nadveren giver os sit legeme, mens de

reformerte mere eller mindre bortforklarer Jesu ord – i Zwinglis tilfælde – til, at det bare betyder Jesu legeme. Hvorfor gjorde han det? Jo, for den tids filosofi lærte, at ”det begrænsede ikke kan rumme det ubegrænsede. Calvin ville nok medgive, at man får Jesu legeme, men ikke gennem brødet. De reformerte vil her tolke Bibelen ud fra filosofien, mens Luther tolker den ud fra Kristus-bekendelsen, fordi det er ved troen på Jesus Kristus, at Bibelen kan gøre os vise til frelse. Senere vender vi tilbage til dette emne.

Er alt i Bibelen Guds ord?

Der er kommet mange indvendinger imod at opfatte hele Bibelen som Guds Ord. F.eks. har nogle indvendt, at beretningen om Juda og Tamar (1 Mos 38) vel ikke kan opfattes som Guds ord. Men i sin kommentar til stedet siger Luther, at man må lovprise Helligåndens flid med så udførligt at beskrive denne skændige, utugtige historie. Luther finder vel, at en kirke, som består af syndere, trænger til en så tæt pågående belæring af Helligånden.

Luther hævder, at man skal anse Helligånden for at være lærdere end en selv. Dette gælder også tidsangivelser. Som eksempel kan nævnes Luthers kommentar til 1. Mosebog, hvori han bemærker, at Abraham synes at miste 60 år, når man sammenligner forskellige tidsangivelser i slægtens historie. Luther dadlede dem, der sagde, at her foreligger en fejl. Man skulle hellere bekende sin egen uforstand. Luther forsøger ikke at harmonisere teksterne, men føjer til, at sådanne dunkelheder i kronologien kunne være skrevet med hensigt af Helligånden, for at man ikke skulle lade sig friste til at forsøge at regne verdens ende ud. Dette viser også forskel på Luthers bibelsyn og visse amerikanske fundamentalisters, som netop gerne vil regne ud, hvornår Jesus kommer igen.

Luthers bibelsyn

Luther ville ikke graduere skrifterne efter inspirationsgrad, men nok efter indhold. Skrifterne kan være mere eller mindre vigtige. Luther kalder Johannesevangeliet for ”det rette hovedevangelium”, fordi det først og fremmest driver på læren, mens de tre andre evangelier beretter om kendsgerninger og hændelser fra Jesu liv. På samme måde fremhæves de paulinske breve i sær Romerbrevet; men det betyder ikke, at Luther ikke regne de andre skrifter i Bibelen for at være Guds Ord.

Ja, men hvordan kan Luther så kalde Jakobsbrevet for ”et stråbrev”? For at forstå det må vi huske, at der var en periode i Oldkirken, hvor man ikke havde klarhed over, hvilke skrifter der var apostolske og burde regnes med til den nytestamentlige kanon. Langt de fleste skrifter var der enighed om; men just Jakobs brev, Judas brev, Peters 2. brev og Johannes Åbenbaring var der diskussion om, hvorvidt de var ægte. Det skal man huske, inden man drager alt for vidtløftige slutninger af Luthers kritiske bemærkninger om f.eks. Jakobs brev. Dog har det nok også spillet ind, at Romerkirken søgte at gendrive Luthers

forståelse af retfærdiggørelse ved tro uden gerninger, ved at benytte Jakobs understregning af, at tro uden gerninger er død (Jak 2,26). Ser man nøje efter, er der nu ingen modsætning mellem Paulus og Jakob, for Jakob taler netop om de gerninger, som udspringer af tro. Alt i alt er der ingen tvivl om, at Luther anser Helligånden for at være den egentlige forfatter til de ægte bibelske skrifter.

Kirkens syv kendetegn

I sin bog "Om koncilierne og kirken" (Luthers Skrifter i Udvalg, bind 2) nævner Luther syv kendetegn på Kirken: 1. Guds ord. Det indebærer både troskab mod Bibelen, og at ordet forkyndes i prædiken. 2. Dåben. 3. Nadveren. 4. Nøglerne – at den bodfærdige tilsiges syndernes forladelse, og at den, som ikke vil omvende sig, bliver udstødt. 5. Præsteembedet, hvorom han siger: "Det må være befalet og overladt én alene at prædike, døbe, absolvere og række sakramentet. Men sandt er det, at i dette stykke har Helligånden undtaget kvinder, børn og udygtige personer og alene hertil har valgt dygtige mandspersoner (undtagen i en nødssituation). 1 Kor 14: 'En kvinde skal ikke lære i folket.'" 6. Bøn og lovsang. 7. Korset – forstået som forfølgelse.

Ordet blev kød (Joh 1,14)

I salmen "Lovet være du Jesus Krist, at du menneske vorden est", taler Luther om inkarnationen, menneskevordelsen. Han taler om det paradoksale under, som julens under egentlig er: "mand i lys, men dog Gud i løn, kom på vor bryst at råde bod" og "Verden går i dit ledebånd, dig dog svøbte en kvindes hånd, du, som har skabt og styrer alt, blev dog på skød barnlille kaldt." Vi synger det så let uden altid at tænke over, hvor umuligt det egentlig er at fatte dette under, at barnet i krybben er almægtig Gud. Og mange har "forargelse af Jesu ringe skikkelse," som det hedder i kollekten til 1. søndag i advent.

Jødernes ledere så kun et menneske i Jesus, og korsfæstede ham., fordi han optrådte som Gud. Et enkelt punkt skal nævnes i denne forbindelse: Markus 2,1-12, hvor Jesus siger til den lamme: "Dine synder forlades dig." De skriftkloge siger: "Hvor kan denne mand sige sådan noget? Han taler gudsbespotteligt. Hvem kan forlade synder uden én nemlig Gud." Deres ræsonnement er rigtigt, men de går fejl i deres afvisning af Jesu tilsigelse af syndernes forladelse, fordi de ikke tror, at Jesus er sand Gud og sandt menneske, så Han kan forlade synder.

Sakramenterne

Men ikke blot har jøder og muslimer fornægtet inkarnationen. Også ned igennem Kirkens historie har mange stejlet over inkarnationens paradoks og svækket deres tale om inkarnationen og sakramenterne. Der er nemlig en nøje sammenhæng mellem troen på Jesu

guddommelighed og synet på nådemidlerne, da de er de ringe skikkelser, hvori Jesus kommer til os i dag.

Når der blev to reformationskirker, som var enige om at hævde principperne "Skriften alene og troen alene" (sola scriptura og sola fide), men alligevel ikke kunne forenes i én kirke, skyldes det, at Luther så stærkt fastholdt inkarnationen, mens Zwingli og Calvin havde et filosofisk udgangspunkt, som i sin yderste konsekvens kunne føre til fornægtelse af inkarnationen, nemlig påstanden: "Det begrænsede kan ikke rumme det ubegrænsede". Det betød, at Zwingli og Calvin ikke kunne bekende, at nadverens brød og vin er Jesu Kristi legeme og blod. Zwingli havde en fortolkningsregel (på græsk: *alloiosis*), hvorefter man ikke kan lade Guds Søn være subjekt for verber som dø eller lide, ligesom man heller ikke kan lade Kristi menneskelige natur være subjekt for almagtsgerninger.

Gud og mand

Man har ikke forstået, at i Jesu person er guddommelig og menneskelig natur forenet. Luther lagde megen vægt på egenskabernes fællesskab (*communicatio idiomatum*). Derfor kan Johannes også skrive: "Jesu Hans søns blod renses os for al synd" (1 Joh 1,7), selvom blod ikke tilhører guddommelig, men menneskelig natur.

De reformerte vil adskille guddommelig og menneskelig natur så voldsomt, at det går ud over personsenheden. Gud har efter denne opfattelse ikke lidt for os, for Gud kan ikke lide. Maria er ikke Guds moder, for Gud kan ikke fødes. Overfor sådanne logisk korrekte opfattelser fastholdt Luther ud fra Skriften, at Jesus Kristus er én person, der forener guddommelig og menneskelig natur, hvor egenskaberne meddeles til hinanden. "I Ham bor hele Guddomsfylden legemlig", hedder det i den gamle, ordrette oversættelse af Kol 2,9, selvom Gud er u-legemlig. Luther har udtrykt det sådan: "Hvor det ikke må hedde 'Gud er død for os', men blot et menneske, der er vi fortabt. Og vogt dig for *Alloiosis* (fortolkningsregelen) den er Djævelens maske."

Luther og Calvin

Det var som sagt i læren om nådemidlerne, at der var størst uoverensstemmelse mellem Luther og Calvin. Luther fremhæver, at Evangeliets ord og absolutionens ord, er ord, som virkelig skænker syndsforladelse og retfærdighed til troens modtagelse. Da Calvin dels lærer, at Guds nåde er uimodståelig og dels, at der findes en dobbelt forudbestemmelse til frelse og fortabelse, kan man ikke bygge sit håb om frelse på evangeliets og absolutionens ord, for det er jo ikke sikkert, at det gælder mig. Derfor leder calvinisten efter tegn på Guds udvælgelse f.eks. i form af medgang. Ifølge Luther og reformatorerne afstår Gud fra at bruge sin almagt i vor frelses sag. Med Grundtvig "bejler han til troskab uden svig". Jesus mener det alvorligt, når han siger: "Hvor ofte har jeg ikke villet samle jer, som hønen samler sine kyllinger, men I ville ikke."

Frelsesvished

Derfor tør vi også tro Evangeliet og de andre nådemidler. Derfor kan det hedde: Når vi døbes, når vi modtager Herrens legeme og blod, og når vi modtager afløsningen, da bør vore hjerter være fast overbeviste om, at Gud virkelig forlader os vore synder for Kristi skyld. Derfor kan Luther tale om, at dåbens vand forbundet med ordet er et bad til genfødelse, som Paulus siger det i Tit 3,5: ”Han frelste os ved det bad, der genføder og fornyer ved Helligånden”. Lutheranere må tage afstand fra de reformerte, når de kun vil lade dåben betegne genfødselen, men ikke være Helligåndens middel til at virke den.

Det lille ord ER

Oven for er der talt om nadverlæren. Her skal blot tilføjes, at for Luther er Jesu ord i Bibelen: ”Dette ER mit legeme” afgørende. I Luthers nok bedst kendte salme siger han om mørkets drot, Djævelen: ”et ord ham nu kan fælde.” Ordret: ”Ein Wörtlein kann ihn fällen.” Altså selv et lille bitte ord kan feje den Onde af marken. Måske har Luther netop tænkt på Jesu ord om brødet og vinen ved sit sidste måltid med disciplene. Når de ord gentages ved nadverens indstiftelse, så ER brødet og vinen, der uddeles efter indvielsen, Jesu legeme og blod.

Luther ser en parallel mellem, at brødet ER Jesu legeme, og at mennesket Jesus ER Guds Søn. Luther kan i den forbindelse også henvise til Sl 33,9: ”Han talte, og det skete det, han befalede, og det stod der.” Regin Prenter citerer Luther for at have sagt: ”Erhvervet har Kristus syndernes forladelse på korset, det er sandt; men han har endnu ikke uddelt eller givet den på korset. Vil jeg nu have mine synder forladt, så skal jeg ikke løbe til korset, for der finder jeg endnu ikke tilgivelsen uddelt, men jeg skal gå til sakramentet eller evangeliet.”

Vore medkristne

Sluttelig skal bemærkes, at ligesom vi lutheranere påtaler visse lærepunkter hos romerske katolikker og reformerte, således må vi også i ydmyghed lytte til disse medkristne, når de måske vil påtale forhold, som har udviklet sig skævt i moderne lutherske kirkesamfund.

Hans Olav Okkels